

Прагматичні аспекти перекладу офіційно-ділового дискурсу (на матеріалі текстів німецько-українських міждержавних угод)

Баклан Ірина Миколаївна, аспірантка

Національний авіаційний університет

Однією з головних задач лінгвістичної прагматики є розроблення теорії інтерпретації з урахуванням фактора адресата (Арутюнова), що відображає антропоцентричний характер сучасних перекладацьких досліджень. Предметом прагматики виступає дискурс – фрагмент дійсності, відображений у тексті. Прагматичні і структурно-семантичні особливості текстів міжнародних угод розкрито у дисертаційному дослідженні С. Є. Максимова. Серед сучасних українських дослідників, які присвячували свої наукові праці вивченню аспектів перекладу офіційно-ділового дискурсу, можна назвати Пазинич О. М., Шаблій О.А., Орлову І.С., Кравченко Н. К. Касяненко Д. С. та ін. Актуальним і недостатньо дослідженим залишається питання ролі прагматичних пресупозицій у перекладі текстів німецько-українських міждержавних угод.

Офіційно-діловий дискурс як продукт інтеграції функціонального стилю, норми і комунікативної діяльності реалізується у різних жанрових різновидах. До одного з таких різновидів – дипломатичного – належать тексти міжнародних угод [8, с. 31]. Вони є автентичними, мають однакову юридичну силу, а офіційний переклад може бути використаний як допоміжний інструмент розуміння автентичного тексту. Як відомо, функціональний стиль офіційно-ділових документів характеризується, головним чином, максимально точною повнотою викладу змісту. Він позбавлений елементів, які провокують двозначність чи викривлення смислу. Тому, на перший погляд, прагматичний фактор перекладу текстів міждержавних угод не враховується через поверхневу очевидність та однозначність текстів. Мова офіційних і дипломатичних документів має спільні риси: наявність міжнародної термінології,

функціональні синоніми, висока лексика, етикетні вирази, усталені словосполучення нефразеологічного типу і, навіть, елементи образності та виразності [3, с. 15].

Прагматика перекладу не обмежується дослідженням прагматичних значень, до яких належать стилістична характеристика, умови і ситуація спілкування та емоційно забарвлена лексика. Також беруться до уваги фактори, пов'язані з різним ступенем сприйняття і розуміння повідомлення учасниками комунікативного процесу [1, с. 107].

Міждержавні угоди являють собою перформативний тип тексту, прагматичний компонент якого створює лінію смислової та комунікативної перспективи в основній частині [4, с. 17]. Прагматичні аспекти перекладу також пов'язані з фактором адресності. У текстах міждержавних угод сторони виступають водночас у ролі адресантів і адресатів. Кожна зі сторін бере на себе взаємні зобов'язання, здійснюючи, таким чином, комісивний мовленнєвий акт. Коло адресатів може бути значно ширшим, якщо взяти до уваги інші суб'єкти інтерпретації тексту (напр.: фахівці з міжнародного права, пересічні громадяни тощо). Автентичність текстів міждержавних угод виводить на перший план їх характерну особливість, яка полягає у принципі паритетності договірних сторін. У перекладі це відображено завдяки трансформації перестановки назв установ договірних сторін. Наприклад:

Die für Unternehmer der Ukraine erforderlichen Genehmigungen werden durch das Bundesministerium für Verkehr der Bundesrepublik Deutschland erteilt und vom Ministerium für Verkehr der Ukraine oder den von ihm beauftragten Behörden ausgegeben [9, с. 76].

Дозволи, які необхідні перевізникам України, видаються *Міністерством транспорту України* або його уповноваженим органом після отримання дозволів від *Федерального Міністерства транспорту Німеччини* [7].

Головним завданням перекладача, який має справу з текстами міждержавних угод, є перенесення змісту вихідного тексту (ВТ) до системи іншої мови зі збереженням комунікативної функції тексту перекладу (ТП), що

полягає у правильній інтерпретації змісту представниками цільової культури. При цьому також слід врахувати формальну структуру тексту і референтний зміст ВТ і ТП [10, с. 229].

Під час прагматичного аналізу текстів міждержавних угод слід врахувати мовні та позамовні чинники. До мовних чинників належать системні відмінності вихідної мови (ВМ) і мови перекладу (МП), мовна норма, узус і особливості словотвору [2]. До позамовних чинників можна віднести невербальні засоби комунікації (графічне оформлення тексту) та прагматичні пресуппозиції (середовище культури носіїв мови перекладу).

Реалізація високого стилю відбувається за допомогою графічних засобів оформлення тексту, зокрема, написання загальних назв з великої літери, що характерно, передусім, для української мови і надає тексту значущості та урочистості (напр.: Vertragspartei – Договірна Сторона, Abkommen – Угода, Regierung – Уряд). У німецькій мові ця особливість не розповсюджується на іменники через системні відмінності мови. З великої літери пишуться інші частини мови (напр.: Gemischte Kommission – Змішана Комісія). Прагматичні пресуппозиції містяться у твердженнях, у яких імпліцитно в контексті розкривається прагматична настроєність мовця [6, с. 26]. Ментальний портрет адресата повинен врахувати особливості сприйняття та ідентифікації повідомлення у МП. Наприклад:

Bei Pendelverkehren im Sinne des Absatzes 1 *führen* die Unternehmen eine Fahrgastliste *mit*, die bei der Einreise in den anderen Staat von dessen Grenzbehörden *aufzustempeln ist* [9, с. 75].

При виконанні маятникових перевезень, згідно з п. 1 цієї статті, перевізник **повинен мати при собі** список пасажирів, на який при в'їзді на територію іншої країни **повинен бути поставлений штамп** її прикордонних органів [7].

В українському перекладі модальне дієслово *повинен* вживається двічі для підсилення комунікативного впливу на адресата.

Розбіжності лінгвоетнічного характеру можуть мати як культурно-історичний, так і актуально-подійний характер [5, с. 122]. Невпевненість у

завтрашньому дні характерна для слов'янських мовних культур, зокрема для української. Прояв «змінної константи» є базовою прагматичною пресуппозицією, яку слід врахувати у перекладі. Наприклад:

Falls erforderlich, erarbeitet die Gemischte Kommission unter Beteiligung anderer zuständiger Stellen Vorschläge zur Anpassung dieses Abkommens an die Verkehrsentwicklung sowie *an geänderte Rechtsvorschriften* [9, с. 76].

В разі необхідності Змішана Комісія при участі інших компетентних інстанцій розробляє пропозиції по приведенню цієї Угоди у відповідність з розвитком перевезень, а також з *правовими нормами, що змінюються* [7].

У німецькому тексті правові норми супроводжуються дієприкметником dokonаного виду минулого часу *geändert* – *змінений*, в українському – підрядним означальним реченням, яке позначає дію в процесі змін.

Часто окремі дипломатичні терміни потребують додаткових пояснень у перекладі. Наприклад:

Dieses Abkommen tritt einen Monat nach dem Tag in Kraft, an dem die Vertragsparteien einander *notifiziert* haben, dass die erforderlichen innerstaatlichen Voraussetzungen für das Inkrafttreten des Abkommens erfüllt sind [9, с. 77].

Ця Угода набуває чинності через місяць після того, як Договірні Сторони *обмінюються нотами* про виконання внутрішньодержавних умов, необхідних для набуття Угодою чинності. *Датою набуття чинності Угоди вважається дата надходження останньої ноти* [7].

Вираз *einander notifizieren* – *обмінюватися нотами* в українському тексті угоди супроводжується додатковою фразою, в якій імпліцитно наголошується необхідність вчасного надходження ноти.

Незважаючи на загальноприйняте твердження про високий ступінь формалізованості і стандартизованості, офіційно-діловий дискурс не позбавлений прагматичних факторів, які створюють лінію смислової та комунікативної перспективи. У перекладі слід врахувати не лише жанрові особливості тексту, а також існуючі соціальну, поведінкову, стереотипну характеристики адресата і мету комунікації. Основним завданням перекладача є

перенесення змісту ВТ в систему іншої мови зі збереженням структури, референтного змісту і комунікативної функції, яка реалізується за допомогою прагматичних чинників, які мають лінгвістичне та екстралінгвістичне підґрунтя. Особливості світобачення і світогляду носіїв різних мовних культур відображуються у перекладі.

Список використаних джерел

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Леонид Степанович Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Гудманян А.Г. Актуальні питання перекладознавства : курс лекцій / А. Г. Гудманян, О. В. Кондратьєва. – К. : НАУ, 2014. – 148 с.
3. Иссерлин Е. М. Лексика и фразеология современных дипломатических документов : материалы к курсу "Стили рус. яз." / Евгения Марковна Иссерлин. – М., 1966. – 15 с.
4. Максимов С. Е. Прагматические и структурно-семантические особенности текста международного договора (на материале английского языка): дис. ... канд. филол. наук / С.Е. Максимов. – Киев, 1984. – 198 с.
5. Рудь І. А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англomовних юридичних документів // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Серія : Мовознавство: збірник наукових праць КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2010. – С. 118 – 123.
6. Сыщиков О. С. Имплицитность в деловом дискурсе : На материале текстов коммерческих писем : диссертация ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Сыщиков Олег Серафимович. – Волгоград, 2000. – 206 с.
7. Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у розв'язанні проблем ліквідації ядерних озброєнь // Правовий портал Ліга Закон. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU93614.html

8. Шаргай І.Є. Комунікативно-прагматичні особливості французького ділового листа в оригіналі та перекладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Шаргай Ірина Євгенівна. – К.: Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 1998. – 224 с.
9. Bundesgesetzblatt, Teil II, vom 15. Januar 1994, Bonn (1994); Nr. 3
10. Kupsch-Losereit, Sigrid Vertragstexte // Handbuch Translation / Mary Snell-Hornby ... (Hrsg.). – 2., verb. Aufl., unveränd. Nachdr.. – Tübingen : Stauffenburg-Verl., 2006. – S. 228 – 230.